

KS. MARCIN NABOŻNY

**SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ
„W KRĘGU BADAŃ NAD POLONIĄ
I DUSZPASTERSTWEM POLONIJNYM. ISTOTA
I METODOLOGIA BADAŃ POLONIJNYCH”
ZORGANIZOWANEJ W BIBLIOTECIE
UNIWERSYTECKIEJ KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU
LUBELSKIEGO JANA PAWŁA II, 7 MAJA 2014 ROKU**

Migracja jest zjawiskiem od wielu wieków wpisanym w dzieje naszego kraju. Na skutek wielu przyczyn liczne rzesze rodaków opuszczały kraj w poszukiwaniu lepszego życia. Dzieje Polonii i Polaków za granicą nigdy nie były obojętne dla Kościoła. W trosce o nich, za migrantami zawsze wyruszyli duszpasterze, którzy po dziś dzień otaczają opieką swoich rodaków we wszystkich miejscach, gdzie przyszło im żyć i pracować.

Dzieje Polonii i Polaków za granicą stały się również tematem naukowej refleksji. Zajmujący się tym problemem od 1972 r. Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, wraz z Sanktuarium Matki Bożej Królowej Świata – Opiekunki Ludzkich Dróg w Sokołowie Małopolskim (diecezja rzeszowska) 7 maja

2014 roku w gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej KUL w Lublinie zorganizował konferencję naukową, której celem było pochylenie się nad istotą i metodologią badań polonijnych.

Dla realizacji tego ważnego tematu organizatorzy zaplanowali szereg wykładów w czterech sesjach. W pierwszej, prowadzonej przez ks. dra R. Nira, ks. prof. E. Walewander przedstawił wybrane aspekty badań nad Polonią niegdyś i obecnie. Następnie prof. Krystyna Romaniszyn z Uniwersytetu Jagiellońskiego przybliżyła dorobek i nowe wyzwania w dziedzinie metodologii badań migracyjnych. Skupiła się na tożsamości badań polonijnych wobec nowo tworzonych ośrodków badań. Zarysowała różnicę pomiędzy badaniami migracyjnymi a badaniami Polonii za granicą. Wskazała również na konieczność tworzenia polonijnej internetowej bazy danych w ramach platformy internetowej, gdzie można byłoby publikować komunikaty z badań, wyniki, zebrane materiały. Dotychczasowe badania Polonii oscylowały wokół zagadnień historycznych. Masowa skala emigracji generuje także tematy socjologiczne prowadzone metodą badań internetowych (wywiady, ankiety).

W kolejnym wykładzie dr Adam Romejko z Uniwersytetu Gdańskiego skupił się na teorii mimetycznej jako metodzie badań polonijnych na przykładzie Wielkiej Brytanii. Autor mottem dla referatu uczynił słowa René Girarda „Ludzkie zachowanie jest determinowane nie przez to, co się właściwie stało, ale interpretację tego, co się stało” (*Rzeczy ukryte od założenia świata*). Po krótko ks. Romejko przedstawił osobę Girarda, twórcy teorii mimetycznej¹. Prelegent zaznaczył, iż interdyscyplinarność teorii mimetycznej skutkuje oskarżaniem Girarda o pychę, której wyrazem jest przekonanie o posiadaniu „uniwersalnego klucza” do zrozumienia świata oraz o dyletantyzm. Zdaniem autora referatu, ze względu na wyraźnie apologetyczny stosunek tej metody do chrześcijaństwa, wielu uczonych nie przyznaje się, że jest ona dla nich inspiracją. Inni przedstawiciele szeroko rozumianych nauk humanistycznych korzystają z wyników badań R. Girarda. Najważniejszym partnerem w dialogu z omawianym uczonym był szwajcarski jezuita Raymund Schwager (1935-2004), pod którego wpływem Girard zmodyfikował swoje spojrzenie

¹ René Girard urodził się w Awinionie w 1923 r., francusko-amerykański historyk, literaturoznawca, antropolog, wieloletni profesor na uniwersytetach w USA. Do jego najważniejszych dzieł należą: *Prawda powieściowa i kłamstwo romantyczne*, *Sacrum i przemoc*, *Rzeczy ukryte od założenia świata*, *Kozioł ofiarny*, *Dawna droga, którą kroczyli ludzie niegodziwi*, *Achever Clausewitz*. Głównymi pojęciami tej metody są: naśladownictwo (*mimesis*), pragnienie, przemoc, ofiara, kozioł ofiarny, mechanizm kozła ofiarnego, rytuały, mity, mitologizacja, instytucje religijne i polityczne, kultura, biblijny demontaż mechanizmu kozła ofiarnego, współczesne wyczulenie na ofiary.

na rzeczywistość ofiary w przestrzeni chrześcijańskiej. Ks. Romejko wskazał także na autorów zajmujących się twórczością Girarda. Należą do nich m.in. S. Budzik, A. Romejko, A. Chodubski, J. Niewiadomski. Kontynuując swoje rozważania, autor skupił swoją uwagę na dwóch blokach tematycznych: Polonia brytyjska w świetle teorii mimetycznej oraz teoria mimetyczna a inne społeczności emigranckie. W ramach pierwszego zapoznał słuchaczy z tematem: powieść i film a mimetyczny ogląd społeczności polskiej w Wielkiej Brytanii. Analizując to zagadnienie, ks. Romejko wskazał, że punktem wyjścia dla Girarda jest analiza twórczości powieściowej. Jego kontynuatorzy rozszerzają te badania na film fabularny. Autor referatu wskazał na 11 powieści oraz 9 filmów o Polakach w Wielkiej Brytanii. Według przesłania z nich wypływającego pogrupował je w następujące klucze tematyczne: 1. Polska „macocha”; 2. Brytyjska „ziemia obiecana”; 3. Polska sieć społeczna; 4. „Stara” i „nowa” emigracja; 5. Przyjaźń i zmysłowość jako droga wejścia w społeczność brytyjską; 6. Stereotyp Polski i Polaków. Następnie ks. Romejko skupił się na mimetycznej interpretacji życia politycznego Polaków w Wielkiej Brytanii, tworząc następujące klucze tematyczne: 1. Ofiara jako czynnik budujący i integrujący społeczność polską: a) poczucie krzywdy politycznej jako fundament emigracyjnej społeczności; b) niechęć wobec przemian politycznych w Polsce jako czynnik spajający środowiska emigracyjne; 2. Od przeciętności do heroizmu – kwestia mitologizowania obrazu społeczności polonijnej; 3. Walka o przywództwo w środowiskach polonijnych; 4. Stereotypowe elementy obrazu Polaków w brytyjskim przekazie medialnym; 5. Serial *Londyńczycy* (sezon 1 i 2) jako wydarzenia polityczne.

Próba definicji duszpasterstwa polonijnego stała się tematem wykładu ks. dr. hab. Józefa Szymańskiego z Włocławka. Autor wskazał, że podstawy duszpasterstwa emigracyjnego mają swoje źródło w Biblii, a od VIII w. można wskazać na praktykę w tym względzie. W swoim przedłożeniu skupił się na przybliżeniu norm prawnych duszpasterstwa emigracyjnego. W tym celu przypomniał nakaz duszpasterstwa emigracyjnego, zawarty m.in. w dokumentach soboru w 1215 r., Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. (kanon 216), gdzie znajdujemy zapis o parafii personalnej dla emigrantów. Temat ten podejmował w swoim nauczaniu Sobór Watykański II, papież Pius XII, Paweł VI oraz Stolica Apostolska, gdzie od 1970 r. funkcjonuje Papieska Komisja ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących, którą, na mocy konstytucji Jana Pawła II *Pastor Bonus*, podniesiono do rangi Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących. Temat emigracji podejmuje także Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r., w którym znajdują

się m.in. normy prawne dla parafii personalnych dla emigracji. Istotną rolę w tym względzie odegrały orędzia papieskie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy, który został pomyślany jako odpowiednia okazja dla pobudzenia wspólnot chrześcijańskich do odpowiedzialności wobec migrantów oraz do obowiązku współdziałania w rozwiązywaniu ich różnorodnych problemów. Na gruncie polskim temat emigrantów został podjęty także przez II Polski Synod Plenarny. Ks. Szymański w dalszej części swego wykładu przybliżył historię i rozwój duszpasterstwa polonijnego, co pomogło ukształtować jego ogólną definicję.

Z kolei ks. dr Roman Nir z Instytutu Historii i Archiwistyki Polonijnej w Chicago przedstawił inicjatywy badawcze i wydawnicze dotyczące polskiej emigracji dokonane przez Stowarzyszenie Naukowe „Polska w Świecie”. Misją stowarzyszenia, działającego od 2002 r., jest przybliżanie oraz rekonstrukcja ciągle niezbadanej w pełni najnowszej historii Polski, emigracji oraz wspieranie współpracy pomiędzy środowiskiem naukowym w kraju i na obczyźnie. Owocem działalności stowarzyszenia jest „Przegląd Polsko-Polonijny” wydawany od 2011 r., konferencje naukowe oraz szereg wydawnictw, m.in. *Polski misjonarz na argentyńskiej ziemi, W nieustannej trosce o polską diasporę, Studia z dziejów harcerstwa na obczyźnie*. Wszystkie publikacje dostępne są online na stronie stowarzyszenia.

Mgr Sylwia Patyra-Pytka z Biblioteki KUL ukazała problemy i perspektywy współpracy Biblioteki Uniwersyteckiej KUL z Polonią. Autorka wskazała na płaszczyzny tej współpracy, dokonała ogólnej charakterystyki kontaktów i ukazała perspektywy na przyszłość, wśród których podkreśliła pozyskiwanie i podtrzymywanie dotychczasowych kontaktów, powiększanie księgozbioru i kreowanie nowych obszarów współpracy.

W kolejnym referacie dr Bartosz Walicki, Dyrektor Biblioteki Publicznej Miasta i Gminy w Sokołowie Małopolskim, ukazał Sanktuarium Matki Bożej Królowej Świata – Opiekunki Ludzkich Dróg w Sokołowie Małopolskim – jako miejsce modlitwy i refleksji naukowej nad Polonią. Autor przypomniał, że emigracja wywodzi się z konkretnego miejsca, które pozostaje dla emigrantów wspomnieniem dotychczasowego życia. Obszarem intensywnej fali emigracji był od dawna obszar sokołowski. Stąd też, czyniąc od wielu lat starania o koronację łaskami słynącego wizerunku Marki Bożej Królowej Świata, do tytułu tego dodano kolejny – Opiekunka Ludzkich Dróg w wymiarze duchowym, ale przede wszystkim w rozumieniu podróžowania. Od tego czasu Sokołów Małopolski stał się miejscem modlitwy i naukowej refleksji nad problemem emigracyjnym. Dr Walicki przybliżył krótką i zwięzłą historię

sanktuarium i obrazu i wskazał na owoce naukowych wysiłków środowiska sokołowskiego w postaci licznych wydawnictw.

W drugiej sesji, której przewodniczył prof. Tomasz Panfil, można było wysłuchać referatu ks. prof. Dominika Zamiatały CMF z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o duszpasterstwie polonijnym w latach 1945-1989 w dokumentach Urzędu ds. Wyznań zgromadzonych w Archiwum Akt Nowych. Autor podkreślił w swoim wystąpieniu, że w badaniach nad duszpasterstwem polonijnym konieczne jest odniesienie się do dokumentów znajdujących się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), gdzie przechowywane są bogate zbiory archiwalne Urzędu ds. Wyznań. Był to organ administracji państwowej podległy premierowi i rządowi, który realizował zadania Urzędu Bezpieczeństwa. Jego kadre zasilali byli klerycy, eks-księża i eks-zakonnicy. Powstał w kwietniu 1950 r. Składał się z trzech sekcji: ogólnej, Kościoła katolickiego i innych wyznań. Pod koniec lat 50. powołany został wydział ds. zakonów, który zajmował się działalnością polonijną. Zainteresowanie tą tematyką pojawiło się od lat 1950-1963/64 oraz 1964-1980. Ks. profesor dokonał także ogólnej charakterystyki dokumentów AAN, która pokazuje przede wszystkim zapotrzebowanie i problemy ośrodków polonijnych, relacje Urzędu ds. Wyznań z ambasadami innych krajów oraz innymi organami władzy państwowej. W dokumentach tych można odnaleźć relacje duszpasterzy polonijnych o sytuacji w danym kraju i ich zaangażowaniu. Zdaniem autora referatu z dokumentów tych jasno wynika, że władze chciały wykorzystać polskie duszpasterstwo emigracyjne do swoich celów. Z tego powodu organizowano na przykład konferencje osób udających się do pracy na misje.

Ks. dr Wiesław Wójcik TChr przedstawił wykład na temat nowej fali emigracji polskiej w Unii Europejskiej. Autor – dyrektor Instytutu Duszpasterstwa Emigracyjnego im. Kard. Augusta Hlonda w Poznaniu oraz krajowy moderator ruchu emigracyjnego w Polsce – posiadając bogate doświadczenie, przybliżył statystyki dotyczące życia emigracyjnego Polaków i zajmujących się ich opieką duchową duszpasterzy. W świecie pracuje ponad 5 tys. polskich duchownych posługujących rodakom, ale także działających w miejscowych wspólnotach. W Europie Zachodniej, w 1250 kościołach odprawiane są Msze święte w języku polskim. Skala duszpasterstwa emigracyjnego jest imponująca, jednak zdaniem prelegenta zasmuca fakt, że w polskojęzycznym duszpasterstwie uczestniczy poza granicami kraju tylko około 7% Polaków.

W ramach konferencji odbył się wykład ks. dra Sławomira. Zycha z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II pt. *Kronika parafialna jako źródło do dziejów emigracji (na przykładzie Osieka Jasielskiego)*. Przy-

bliżony temat wskazuje na nowe obszary badań emigracyjnych i stanowi jednocześnie źródło inspiracji do prowadzenia takich badań z wykorzystaniem ksiąg metrykalnych, stanowiących bogate źródło historyczne.

Kolejny referat, wygłoszony przez dr Pawła Janowskiego z KUL, dotyczył czasopisma polonijnego jako źródła historycznego. Analiza zawartych na ich łamach treści z całą pewnością pomoże w realizacji podjętych tematów, jak również wskaże nowe obszary i odpowiednią dla nich literaturę.

Problematyka polonijna w *Encyklopedii katolickiej* była tematem kolejnego wystąpienia, autorstwa dr Edwarda Gigilewicza z KUL. Wyszedł on od kontekstu tworzenia encyklopedii, a następnie ukazał problematykę polonijną na jej łamach. Dr Gigilewicz zapoznał zebranych z faktem, że terminu dotyczące Polonii w słownikach i encyklopediach pojawiły się w okresie międzywojennym w *Encyklopedii Powszechnej* Wydawnictwa Gutenberga, używano wówczas terminu Polonia zagraniczna. W encyklopediach powojennych nie ma terminu Polonia, ze względu na zabarwienie narodowościowe. Zaczęto go używać w latach 70. XX w. (np. *Słownik PWN* 1978). W *Encyklopedii katolickiej*, która miała być uzupełnieniem haseł z Wielkiej Encyklopedii Powszechnej, od samego początku obecny był temat duszpasterstwa polonijnego, które przedstawiano przy okazji opracowywania haseł o poszczególnych krajach, czy zgromadzeniach zakonnych. Hasło „Polonia” znajduje się w tomie wydanym w 2011 r. W encyklopedii znajdziemy także hasła m.in. o czasopismach polonijnych, parafiach polonijnych, Polskich Misjach Katolickich. Redaktor naczelny wydawnictwa przedstawił także zaangażowanie poszczególnych osób w tworzenie tego typu haseł.

W kolejnym przedłożeniu pt. *Problematyka badań naukowych podejmowanych na łamach „Studiów Polonijnych”*, dr Witalij Rosowski z KUL przybliżył zebranym historię powstania i funkcjonowania „Studiów Polonijnych”, które ukazują się od 1976 r. Do tej pory ukazało się 34 tomy wydawnictwa. Profil czasopisma nie skupia się jedynie na aspektach historycznych, ale także współczesnych, zwłaszcza po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. W piśmie opublikowano dotąd ponad 320 artykułów, 250 recenzji i omówień oraz ponad 100 materiałów archiwalnych i dokumentów związanych z życiem Polaków poza granicami ojczyzny. W studiach przeważają zagadnienia z duszpasterstwa polonijnego, co zgodne jest z profilem działalności Ośrodka Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL. Od lat 90. XX w. pojawiły się także zagadnienia oscylujące wokół tematów wschodnich. Istotne miejsce zajmuje również w piśmie bibliografia polonijna. Ostatnie pięć numerów dostępne jest online.

W wykładzie *Polonia w sieci*, autorka, Weronika Gigilewicz, poddała analizie bardzo ciekawe i aktualne zagadnienie, jakim jest obecność Polonii w sieci, zwłaszcza na portalach społecznościowych. Zdaniem W. Gigilewicz Polonia w sieci to nowa jakość powstała pod wpływem nowych technologii, które zmieniają myślenie i funkcjonowanie wielu ludzi, zwłaszcza młodych. Tworzy się w związku z tym tzw. społeczeństwo sieci. Internet sprzyja powstawaniu „słabych więzi”, dostarcza informacji i otwiera przed człowiekiem nowe możliwości. Stąd też warto poddawać te zjawiska refleksji naukowej. Autorka wystąpienia skupiła swoją uwagę na portalu społecznościowym, jakim jest Facebook. Wyłoniła z niego 27 profili, które stały się podstawą dla referatu. Jako klucz dla doboru posłużyły: status, cel profilu, częstotliwość aktualizacji. Zdaniem autorki, obecność w sieci niekiedy zaprzecza obecnie funkcjonującym definicjom Polonii. Referentka dokonała podziału wyselekcjonowanych profili według grupy docelowej (terytorium, zasięg), według celu (integracja, wsparcie, podtrzymywanie poczucia polskości, kontakt z rodakami, informowanie o Polonii, kraju zamieszkania). Analizie poddano również zawartość tych stron. Znalazły się tam m.in. ogłoszenia o naborze do zespołów folklorystycznych, anglojęzyczny opis świąt i tradycji polskich. Zdaniem Gigilewicz strony te podtrzymują poczucie polskości. Jednocześnie poprzez zaistnienie Polaków i Polonii w sieci, wymyka się ta rzeczywistość starym i funkcjonującym w obiegu definicjom.

Trzecia sesja, prowadzona przez ks. prof. Józefa Wołczańskiego, była okazją do wysłuchania wykładu prof. Andrzeja Chodubskiego z Uniwersytetu Gdańskiego o badaniach nad Polonią na Kaukazie. Autor wyszedł od stwierdzenia, że od wieków korzenie polskości, słowiaństwa wiązano z Kaukazem (m.in. Mickiewicz). Kaukaz był także miejscem zesłań. Zachowało się około 50 pamiątek opisujących wygląd, klimat i kulturę tego regionu. Pierwszymi podróżnikami na Kaukazie byli Polacy, którzy wybudowali tam 40 świątyń. Autor podkreślił także w swoim wystąpieniu zasługi Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oraz Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie dla utrwalania i pogłębiania badań o Kaukazie. Wskazał także jako postulat badawczy pogłębienie badań nad mieszkającą tam Polonią (Gruzja, Azerbejdżan).

W kolejnym wystąpieniu ks. dr. R. Nir zapoznał słuchaczy z dokumentacją źródłową do dziejów parafii polonijnych w archiwach amerykańskich. Autor przez wiele lat mieszka w Stanach Zjednoczonych, gdzie prowadził szeroką kwerendę w wielu archiwach. Stąd też przedłożenie to, poza wielką wartością merytoryczną, było swoistym świadectwem autora o specyfice poszukiwań w archiwach amerykańskich.

Mgr Daniel Kiper w swoim wystąpieniu skupił się na analizie statystycznej polskiego czasopiśmiennictwa w Stanach Zjednoczonych z przełomu XIX i XX w. Autor zapoznał zebranych z dotychczasową literaturą na ten temat. Następnie wskazał, że od około połowy XIX w. do 1918 r. wydano 427 pism. W tym czasie było w Stanach Zjednoczonych około 2 mln osób pochodzenia polskiego. Autor zaznaczył, że rozwój prasy amerykańskiej wspomagał postęp cywilizacyjny i etniczny. Z tych 427 tytułów aż 165 istniało tylko kilka miesięcy, natomiast 120 powyżej 10 lat. Najwięcej pism wydawano w Chicago (107), w Nowym Jorku, Buffalo, Milwaukee. Jeśli chodzi o częstotliwość, to wśród omawianych czasopism było 307 tygodników, 30 dzienników, 67 miesięczników, 12 dwutygodników, 1 półrocznik.

Następny referat, autorstwa prof. Jacka Knopka, z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, na temat diaspory polskiej i duszpasterstwa polonijnego w Afryce, pomógł zapoznać się z bardzo słabo znaną obecnością Polaków na Czarnym Lądzie. Autor zbudował swoje przedłożenie w oparciu o następujące zagadnienia: istota polskości, duszpasterstwo polonijne, dokonania polskiego środowiska naukowego. Jak zaznaczył prof. Knopek, pierwsze, jednostkowe, kontakty Polaków z Afryką miały miejsce już w średniowieczu. Zwarte grupy docierały tam w XIX i XX w., zwłaszcza w rejon północny i południowy kontynentu. W latach 40. XX w. można mówić o największej liczbie Polaków, co związane było z żołnierzami Andersa, przybywającymi tam wraz z rodzinami. Utworzono dla nich w koloniach brytyjskich 25 obozów. Po II wojnie światowej nastąpiła likwidacja tych miejsc i ewakuacja ludzi na Wyspy Brytyjskie. Część jednak zdecydowała się zostać. Po 1956 r. pojawiła się nowa wizja epoki dekolonizacyjnej, także w Afryce. Zaczęto wysyłać tam kadry naukowe i specjalistów (Libia, Ghana, Nigeria). RPA nie miała stosunków dyplomatycznych z Polską, dlatego też utrzymywano relacje z Wielką Brytanią. Owocem tej współpracy były także pobyty i studia Afrykańczyków w Polsce, co niejednokrotnie zaowocowało zawieraniem małżeństw mieszanych. Po 1989 r. nastąpiła europeizacja i kraje afrykańskie znalazły się na peryferiach stosunków Polski ze światem. Zmniejszyła się także liczba Polaków na Czarnym Lądzie. Zdaniem autora referatu, trudno mówić o duszpasterstwie polonijnym w Afryce, bowiem były i są tam, zwłaszcza w Afryce Północnej, problemy z wyznawaniem religii chrześcijańskiej. Polska Misja Katolicka funkcjonuje jedynie w RPA. Na pozostałych terenach duszpasterstwo polonijne jest okazjonalne i dotyczy przede wszystkim terenów misji.

W kolejnym wystąpieniu dr Jerzy Kuzicki z Uniwersytetu Rzeszowskiego zaprezentował wyniki swoich wieloletnich badań nad specyfiką badań nad

duchowieństwem Wielkiej Emigracji w latach 1831-1863. Swoje wystąpienie oparł o charakterystykę księży, krajów docelowych i źródła do omawianego zagadnienia. Najwięcej duchownych w ramach Wielkiej Emigracji udało się do Francji, Anglii. W każdym z tych krajów panowała odmienna sytuacja społeczno-polityczna. Literatura przedmiotu jest także dość zróżnicowana. Baza źródłowa, do której dotarł autor, wymagała zastosowania różnych metod badawczych. Jako miejsca przechowywania materiałów archiwalnych dla omawianego zagadnienia wskazał dr Kuzicki m.in. Archiwum Watykańskie, Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej, archiwum prywatne Piusa IX, akta nuncjatury wiedeńskiej, paryskiej, archiwum zmartwychwstańców w Rzymie.

W ostatniej, czwartej sesji, prowadzonej przez dr. E. Gigilewicza, jako pierwszy naukową refleksją objęty został stan badań nad dziejami Polskiej Misji Katolickiej we Francji. Autor referatu, o. dr. Marian Brudzisz, skupił uwagę na początkach polskiego duszpasterstwa we Francji. Jako oficjalną datę założenia Polskiej Misji Katolickiej we Francji – będącej najstarszą ze wszystkich tego typu instytucji – uznaje się dzień 19 czerwca 1922. Duszpasterstwo polskie funkcjonowało tam jednak dużo wcześniej i datuje się je na czasy po powstaniu listopadowym. W 1836 r. założono polski dom, który nie posiada dokumentu poświadczającego zaistnienie Polskiej Misji Katolickiej. Od 1842 r. zmartwychwstańcy rozpoczęli duszpasterstwo emigracyjne. Zdaniem o. Brudzisza, o polskim duszpasterstwie we Francji można mówić od 1842, natomiast o Polskiej Misji Katolickiej od 1922 r.

Kształcenie księży polskich w wiedeńskich instytucjach teologicznych i na Uniwersytecie Wiedeńskim w XIX i początkiem XX w. i ich posługa na rzecz Polonii stało się treścią kolejnego przedłożenia, autorstwa krakowskiego historyka ks. prof. Stanisława Piecha. Prelegent wyszedł od stwierdzenia, że władze austriackie przywiązywały znaczną uwagę do odpowiedniego kształcenia i wychowania duchowieństwa. W stolicy monarchii utworzono specjalne seminaria duchowne, w których wychowywali się klerycy z różnych diecezji państwa Habsburgów. Działały tam kolejno: Królewskie Greckokatolickie Seminarium Duchowne zwane Barbareum (1775-1784), Wiedeński Konwikt Miejski (1802-1884) i Greckokatolickie Seminarium Centralne (1852-1983). Przez ponad sto lat (1816-1919) funkcjonował Wyższy Instytut Kształcenia Księży Diecezjalnych, zwany Augustineum, a następnie Frintaneum. Wszystkie te instytucje, zdaniem ks. Piecha, formowały duchowieństwo w ideologii państwowej. Księża po ich ukończeniu pełnili ważne funkcje w strukturach kościelnych Galicji. Autor zidentyfikował 1350 księży diecezji galicyjskich (m.in. z Przemyśla, Tarnowa, Lwowa, Krakowa). Wśród nich było 23 póź-

niejszych biskupów, 170 profesorów i wykładowców oraz 620 zajmujących się duszpasterstwem parafialnym. Odnośnie do posługi księży studentów w duszpasterstwie polonijnym w Wiedniu autor zaznaczył, że proszono ich przede wszystkim o głoszenie kazań w Wielkim Poście, potem także w niedziele i święta. Po powstaniu listopadowym domagano się stałego duszpasterstwa. Abp wiedeński w 1835 r. zakazał jednak głoszenia kazań w języku polskim księżom studentom zamieszkującym w Wiedniu. Po sześciu latach wznowiono starania o kaznodzieję polskiego. W 1841 r. Ferdynand zezwolił na spowiednika i kaznodzieję.

Kolejny referat, dr Ireny Wodzianowskiej z KUL, dotyczył źródeł archiwalnych do dziejów Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej w Petersburgu. Podobnie jak zaznaczył autor wcześniejszego wystąpienia, także Akademia Duchowna w Petersburgu miała wychowywać do pełnienia wyższych stanowisk państwowych. W 1847 r. przeniesiono ją z Wilna do Petersburga. Istniała 76 lat. Liczba studentów była regulowana i określana przez państwo. Łącznie przez ten okres studiowało 1300 kleryków, z których większość stanowili Polacy. Obowiązki wykładowców pełniło ponad 100 osób. Materiały do dziejów tej instytucji znajdują się w Centralnym Archiwum Państwowym w Petersburgu, jest to ponad 2 tys. jednostek archiwalnych. Uzupełnienie stanowią dokumenty z archiwum w Wilnie oraz innych archiwów w Petersburgu.

Kolejny referent, ks. prof. J. Wołczański z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, przedstawił wykład pt. *Specyfika badań i źródła do dziejów duszpasterstwa Kościoła rzymskokatolickiego po 1945 r. na dawnych Kresach Południowo-Wschodnich Rzeczypospolitej*. Autor zaznaczył, że dla badania tamtych terenów nieodzowna jest znajomość specyficznej kościelno-politycznej przeszłości. Ks. Wołczański, jako znawca wschodnich tematów, przedstawił zebranym mało znaną sprawę powołania następców abpa Baziańka po 1946 r. do 1991 r., kiedy nastąpiło reaktywowanie struktur Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie. Autor wskazał także na instytucje gromadzące archiwalia, jak również na wiele prywatnych zasobów, które niestety często ulegają rozproszeniu bądź bezpowrotnemu zniszczeniu.

Działalność salezjanów na terenach byłego ZSRR, po 1945 r., była tematem wykładu ks. prof. Waldemara Witolda Żurka SDB z KUL. Autor zaznaczył, że salezjanie od 116 lat pracują na ziemiach wschodnich. Po 1945 r. pozostało na tamtych terenach 9 członków tego zgromadzenia (zwłaszcza na Wileńszczyźnie). Z racji utrudnionego kontaktu nie było dużego zainteresowania historią ich życia. Aktualnie salezjanie pracują na Litwie, Ukrainie, Białorusi, Mołdawii, Kazachstanie i Gruzji, prowadząc około 30 placówek.

W przedostatnim referacie ks. dr Stanisław Tylus SAC z Ołtarzewa ukazał działalność pallotynów na rzecz Polonii. Pallotyni od początku kładli duży nacisk na działalność wśród emigracji, do lat 30. XX w. stanowiła ona wręcz priorytet. Dotyczyło to terenów przede wszystkim Francji i Urugwaju. Autor zaznaczył, że stan badań nad tym zagadnieniem nie jest zadowalający, brak bowiem opracowań dla działalności pallotynów na rzecz emigracji. Wśród badaczy zajmujących się tym tematem wskazał m.in. ks. Cegiełkę, ks. Dyla, ks. Dzwonkowskiego, ks. Łukiewskiego.

Dr Robert Zapart z Uniwersytetu Rzeszowskiego przedstawił referat na temat statusu bp. polowego WP Józefa Gawliny i jego relacji z władzami RP na Uchodźstwie w latach 1939-1945. Jak zaznaczył autor, inspiracją do zajęcia się tym zagadnieniem była polemika na łamach „Kroniki Paryskiej” pomiędzy Wyrwą i Wesołym na temat relacji Gawliny z Sikorskim. Analizując źródła dotyczące owego zagadnienia, należy, zdaniem autora, wystrzegać się jednostronności. Materiały znajdujące się w Londynie są bardzo ważne, ale tworząc syntetyczne ujęcie tematu, należy je uzupełnić innymi. Pewnym jest, że Gawlina był biskupem personalnym o dużych prerogatywach określonych po konkordacie z 1925 r. Papież rozszerzył następnie jurysdykcję Gawliny na wszystkich Polaków poza granicami kraju. Autor dotknął również istotnego zagadnienia pomijanego w literaturze, mianowicie faktu, że Stolica Apostolska, jako pierwsze państwo, uznała ciągłość władzy polskiej na uchodźstwie. Dla pełnego ukazania prezentowanego tematu brak jest źródeł sowieckich i brytyjskich o bp. Gawlinie. Faktem jest, że relacja pomiędzy Gawliną a Sikorskim była napięta.

Ostatni referat, dotyczący źródeł zagranicznych do duszpasterskiej posługi ks. gen. Witolda Kiedrowskiego, zaprezentował prof. T. Panfil. Bohater referatu urodził się 16 kwietnia 1912 r. w Buku Pomorskim. Ukończył seminarium duchowne w Pelplinie, wyświęcony na kapłana został 15 czerwca 1935 r. Był uczestnikiem bitwy nad Bzurą. Został ranny pod Kutnem. Według III Rzeszy był szczególnie niebezpieczny. Brał udział w tworzeniu państwa podziemnego. Trzykrotnie przez Niemców aresztowany i torturowany. Przebywał w kilku obozach koncentracyjnych, skąd czterokrotnie uciekał. Zgłosił się do bp. Gawliny. Działał na południu Niemiec, a w 1947 r. trafił do Paryża. Zmarł 20 stycznia 2012 r. Autor referatu zaznaczył, że znał ks. gen. Kiedrowskiego osobiście. Niestety zachowane po nim materiały są rozproszone, część znajduje się w Paryżu, część w Pelplinie. Jest to postać zasługująca na całościowe opracowanie biograficzne.

Podczas konferencji medalem koronacyjnym Matki Bożej z Sokołowa z 2013 r. oraz pamiątkowym dyplomem za działalność na rzecz Polonii od-

znaczeni zostali: dr Anna Łucka, ks. dr Roman Nir, prof. Krystyna Romani-szyn, prof. Andrzej Chodubski, ks. prof. Waldemar Żurek SDB, ks. prof. Jó-zef Szymański, prof. Jacek Knopek, Redakcja Instytutu Leksykografii KUL, ks. prof. Józef Wołczański, ks. prof. Edward Walewander. Wyróżnienia wrę-czyli: kustosz ks. J. Prucnal i opiekun naukowy sanktuarium ks. dr S. Zych.

Patronatem honorowym konferencję objęli: metropolita przemyski abp Józef Michalik, bp Wiesław Lechowicz – przewodniczący Komisji KEP ds. Polonii i Polaków za Granicą oraz delegat KEP ds. Duszpasterstwa Emigra-cji Polskiej, ks. infułat Stanisław Jeż – Rektor Polskiej Misji Katolickiej we Francji. Partnerami sympozjum byli Instytut Leksykografii KUL i Biblioteka Uniwersytecka KUL.